

ВІДГУК

офіційного опонента

Романенко Олени Віталіївни,

докторки філологічних наук, професора

кафедри історії української літератури, теорії літератури і літературної творчості

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

про дисертацію

Семенюк Ольги Богданівни

«ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА ТИПОЛОГІЯ ЕПІСТОЛЯРІЮ

ВІНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія

1. Актуальність дослідження.

Однією із перспективних тем сучасного літературознавства є вивчення художньо-документальної прози як метажанру (за концепцією Олега Рарицького). Література non-fiction дає можливість проаналізувати культурно-історичні, соціокультурні особливості епохи, відображені на сторінках епістолярію, мемуарів, щоденників та ін., і водночас – дослідити своєрідність жанрових дифузій, які виникають на перетині власне художньої літератури та художньо-документальної літератури. Та попри все в центрі уваги дослідників художньо-документальна література опиняється не так часто. У доробку українських літературознавців – авторські дослідження про письменницький епістолярій української літератури 1920–1950-х років (Володимир Кузьменко), жанрово-стильові модифікації листування українських письменників другої половини ХХ століття (Галина Мазоха), епістолярій письменників-романтиків (Оксана Свириденко) або письменників кінця ХІХ – початку ХХ століття (Анна Ільків). І хоча принагідно в цих дослідженнях застосовано компаративний аспект, розроблено теоретичні засади осмислення епістолярію як метажанру – залишаються актуальні питання, які є інтелектуальним викликом для сучасного українського літературознавства. Серед них – вивчення та аналіз листування зарубіжних письменників, уточнення запропонованих моделей і принципів класифікації епістолярію та ін. У цьому контексті дисертація Ольги Богданівни Семенюк – актуальне дослідження, орієнтоване на вивчення жанрово-стильової типології епістолярію Вінстона Черчилля у історичному контексті ХХ століття та з огляду на втілення у ньому світоглядних та стильових виявів епохи. Саме так сформульована мета дисертації (стр. 19) й у цьому контексті окреслено завдання, які поставила перед собою дослідниця.

2. Наукова новизна результатів дослідження (теоретичних та / або експериментальних).

Дослідження О. Б. Семенюк, з одного боку, продовжує студії щодо епістолярію, започатковані в українському літературознавстві В. Кузьменко, Галиною Мазохою, Оксаною Свириденко, О. Рарицьким, Анною Ільків, з іншого – доповнює теоретичні концепції цих науковців гіпотезами та висновками, зробленими зарубіжними дослідниками (зокрема, Ж. Альтман, Д. Бартона, В. Декера, Л. Дешблейч, Р. Ерл, Ю. Крістевой, Є. МакАртур, В. Мідера, Е. Міллера, К. Олдрітта, Б. Смітта, Л. Стенлі, Г. Стюарта, В. Фарнсворса, Д. Холлі), а головне – обирає об'єктом дослідження листування Вінстона Черчилля. Це дає можливість дослідниці уточнити методологію вивчення епістолярію, описати етапи дослідження листів, а також системно дослідити жанрові модифікації листів В. Черчилля. Відтак українське літературознавство отримує новий інтелектуальний імпульс для вивчення епістолярію як метажанру – не тільки на прикладі листування українських, але й зарубіжних письменників. Новаторство дисертації О. Семенюк також пов'язане з тим, що в ній вперше проаналізовані ті епістоли, які зберігаються в архівах Британії.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

У теоретичному плані дисертація О. Б. Семенюк вирізняється обґрунтуванням методології аналізу епістолярної спадщини видатних особистостей як комплексного підходу, який поєднує історико-генетичний, порівняльно-типологічний, типологічний, описовий, рецептивно-інтерпретаційний підходи із методами критичного аналізу, добору, систематизації, а також психобіографічним та психоаналітичним методами та ін. Це дає можливість розширити термінологічний апарат тих наукових праць, які присвячені вивченню епістолярію і доповнити їх новими визначеннями жанрово-стильових модифікацій листів, які пропонує ввести у науковий обіг дослідниця.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що їх можна використати у розробці фундаментальних і спеціальних курсів із історії літератури, стилістики, теорії літератури та ін. Переконливі висновки дисертантки можуть бути основою для наукових проєктів із вивчення листування письменників.

4. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

О. Б. Семенюк засвідчила своє уміння систематизувати ідеї своїх попередників, а також формулювати власні оригінальні та самостійні гіпотези, аргументовано доводити їх і представляти переконливі висновки проведених досліджень. Дисертація О. Б. Семенюк засвідчує: дослідниця вільно володіє актуальними методологічними підходами, вміло застосовує їх на практиці, вона чітко сформулювала мету і завдання дослідження, визначила та обрала методи, які є доцільними для цієї наукової праці, застосувала їх на професійному рівні. Це свідчить, що О. Б. Семенюк оволоділа необхідними для рівня доктора філософії компетентностями.

5. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях.

Результати дослідження О. Б. Семенюк представлено під час виступів на восьми всеукраїнських та міжнародних конференціях, а також відображено у шести одноосібних та одній колективній наукових публікаціях за темою дисертації. Тематика доповідей і публікацій повністю відображає основні положення та наукові результати дослідження.

6. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Здобувачка структурує своє дослідження відповідно до вимог, які висуваються до наукових досліджень. Дисертація складається із вступу, в якому аргументовано актуальність, мету, завдання, методологічні підходи, джерельну базу дослідження та ін.; трьох розділів, висновків та списку використаної літератури, який налічує (222 позицій, у тому числі 122 – іноземними мовами) та трьох додатків. Авторська дослідницька концепція заснована на ідеї уточнення висновків українських дослідників епістолярію у контексті наукових студій зарубіжних вчених, які працюють у цій тематиці, а також представлені цілісного погляду на жанрово-стильові особливості листування Вінстона Черчилля.

Перший розділ – теоретичний, в ньому обґрунтовані концептуальні засади дослідження у світлі ідей тих науковців, які вже вивчали листування письменників, та з урахуванням висновків, які презентовані у зарубіжному літературознавстві. Це дає можливість О. Б. Семенюк сформулювати авторську модель дослідження, яка поєднує концептуальні підходи (історико-генетичний, порівняльно-типологічний, типологічний) – з методом close reading, рецептивно-інтерпретаційним підходом, психобіографічним та психоаналітичним методами. Важливим висновком до першого розділу є визначення термінологічного апарату цієї дисертації, а також – авторської стратегії у вивченні епістолярію, яку дослідниця описує так: «На основі логіко-наукового інструментарію дослідження вважаємо за необхідне брати до уваги під час класифікації приватних листів: детальне вивчення композиції авторських листів, цілісність змісто-форми; авторську манеру і стиль зображення подій крізь призму сприйняття їх автором, пережиття емоцій та вражень від цих подій; функціональні міжжанрові та стильові

домінанти, інколи це – зрощення кількох жанрів, які важко виокремити; адресатно-рецептивний зв'язок між дописувачами, суб'єктивну спрямованість тощо» (стр. 73–74).

Другий розділ дисертації – це системний аналіз жанрових модифікацій епістолярію Вінстона Черчилля. О. Б. Семенюк згідно зі власними методологічними підходами виділяє сім параметрів, які враховуються у представленій у дисертації класифікації: «1) комунікативний аспект епістолярної форми: концепція адресата; 2) композиційна побудова листів, цілісність змісто-форми; 3) адресатно-рецептивний зв'язок між дописувачами; 4) функціональні міжжанрові та стильові домінанти, інколи це – зрощення кількох жанрів: «гібридизація» жанрів; 5) суб'єктивна спрямованість; 6) критерій тенденцій розвитку літературного процесу, напряму та особливості жанрової системи епістоли на тлі історичної доби: лист письменника як конденсатор літературного напряму, стилю та епохи; 7) ідіостиль адресанта, ідентифікований у зображенні реальних подій крізь призму його суб'єктивної рецепції: емоцій та вражень від цих подій» (стр. 148–149). Незаперечною перевагою цього розділу є класифікація листування Вінстона Черчилля, яка не тільки систематизує його епістолярій, але й відкриває для дослідників можливість врахувати цю класифікацію під час вивчення листів інших письменників.

Третій розділ дисертації презентує підсумки вивчення стильової своєрідності епістолярію Вінстона Черчилля. Завдяки проведеному пильному філологічному аналізу листування у контексті індивідуальної стильової манери здобувачка уточнює висновки другого розділу та подає опис індивідуального стилю Вінстона Черчилля.

Висновки презентують цілісну концепцію цієї дисертації, підсумовують проведене дослідження, окреслюють перспективи вивчення епістолярію.

7. Дотримання академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагиату, фабрикації, фальсифікації.

Аналіз тексту дисертації дає підстави стверджувати, що здобувачка дотримується вимог академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи високий рівень висновків дисертації О. Б. Семенюк, їх обґрунтованість і переконливість, варто зауважити про окремі дискусійні питання, які можуть стати предметом обговорення під час публічного захисту дисертації:

1. Серед завдань, які дослідниця поставила у цій дисертації, – «узагальнити наукові концепції та поняття, що висвітлюють жанрові ознаки та функції епістолярію в літературному процесі», відтак у межах дискусії на захисті, хотілося б уточнити: яку роль відіграє епістолярій у історико-літературному процесі загалом та яку роль, на думку дослідниці, відіграло листування Вінстона Черчилля в історико-літературному процесі ХХ століття?
2. У дисертації представлено розгорнуту систему класифікації листів Вінстона Черчилля, й вочевидь, окремі дефініції здобувачкою формулювалися з огляду як на власне українську традицію термінотворення, так і з урахуванням тієї класифікації, яка існує у зарубіжній філологічній науці. Це, безумовно, є перевагою цієї дисертації. Однак у межах дискусії на захисті хотілося б почути, як дослідниця формулює визначення таких понять, як «ліричних виверження («lyrical effusions»)), «автобіографічні вкраплення»? Чи можна вважати «лист вождю» окремим жанровим різновидом листування Вінстона Черчилля або листування відомих історичних особистостей?
3. Інший термін, який вживається у дисертації нечасто, але, вочевидь, є важливим для цієї наукової праці, – «епістолярна оповідь». Наприклад, у висновках вказано: «Епістолярна оповідь у поєднанні із авторським самоаналізом, ліричне «виверження» («lyrical effusions») та інші засоби ідентифікації змісту – сприяють розкриттю думок і почуттів адресанта, створюють зворушливий ефект достовірності і служать відображенням емоційної та творчої індивідуальності письменника» (стр. 218–219). А у анотації цей же термін фігурує у позиції: «суміжність і дифузія з іншими жанрами літератури: (епістолярна публіцистика; листовна полеміка; публіцистична стаття; лист-поезія;

лист-рецензія; лист-репортаж; лист-замальовка (етюд); епістолярна оповідь; лист-фактографічна зарисовка; повідомлення на актуальну тему; воєнні хроніки; автобіографічні вкраплення» (стр. 3). Як дослідниця формулює визначення цього терміну? Як він корелює із іншими термінами запропонованими у дисертації як жанрові модифікації епістолярію Вінстона Черчилля?

9. Загальний висновок про рівень набуття здобувачкою теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

Не зважаючи на висловлені дискусійні положення, варто наголосити, що дисертація виконана на високому рівні – як теоретичному, так і методологічному. Дисертація містить науково обґрунтовані результати, під час написання цієї праці було залучено значний за обсягом теоретичний матеріал, який дав змогу представити авторську і самостійну концепцію, яка стала підґрунтям для проведення аналітичного дослідження, результати якого представлені у другому і третьому розділах. Робота містить актуальні та перспективні для сучасного літературознавства ідеї, новизна та практичне значення яких не викликають сумніву.

10. Загальна оцінка дисертації і наукових публікації щодо їхнього наукового рівня та з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Дисертація відповідає вимогам п. 6–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 0302.2017 р № 115/30023, а авторка дисертації – Ольга Богданівна Семенюк – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія».

Офіційний опонент:

доктора філологічних наук, професорка
кафедри історії української літератури,
теорії літератури і літературної творчості
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Олена РОМАНЕНКО

Ліцензійне відомство
Україна
Якременська Н.В.
25.01.2024р.

